

УКРАЇНСЬКИЙ РИНОК МЕДУ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Т.М.Пузанова,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри прикладної статистики

Національної академії статистики, обліку та аудиту

Державної служби статистики України

Натуральний бджолиний мед є дієтичним і лікувальним продуктом, важлива властивість меду полягає у тому, що всі його речовини можуть бути повністю засвоєні організмом за допомогою набору ферментів (більше 10), які знаходяться безпосередньо у медові.

Мед бджолиний виробляють із зібраного на рослинах солодкого соку – нектару або паді. Вироблення меду починається рослинами і закінчується бджолами за активної участі їх органів і ферментів. Щоб вийшла чайна ложечка меду, двісті бджіл повинні трудитися весь день, збираючи нектар з тисяч квіток. Такої кількості речовин, як у меді, більше немає у жодному продукті харчування. Це, в основному, прості цукрі, у т. ч. глюкоза і фруктоза, а ще вітаміни, білки і вільні амінокислоти, органічні кислоти, ліпоїди і біогенні стимулятори, флавоноїди тощо. У медові наявні всі макро- і мікроелементи, необхідні організму людини.

Історія бджільництва своїм корінням сягає сивої давнини: тисячі років назад в Єгипті розводили домашніх бджіл. Особливо медоносні райони знаходилися у верхній течії Нілу. Єгиптяни перевозили туди вулики – корзини із соломи або очерету, або ж керамічні ємності – на великих плетених плотах, щоб через якийсь час повернутися додому з багатим збором меду. Бджільництво було мінойським ремеслом, а заброділий медовий напій греки почали вживати набагато раніше за вино. Також у Стародавній Греції бджолярі вперше навчилися вставляти у вулики перегородки і з їх допомогою вилучати надмірні запаси меду [1].

Міжнародна торгівля медом, воском і іншими продуктами бджільництва велася протягом тисячоріч. На території Русі бджільництво як промисел прослідковується з X ст. нашої ери. Розвитку бджільництва на території Київської Русі сприяли сприятливі природно-кліматичні умови, достаток медоносів у лісових масивах, лугах і степах. До появи цукру мед був єдиним солодким продуктом для людини. Віск широко застосовувався в домашньому господарстві для освітлення і здійснення релігійних обрядів (особливо після

прийняття християнства). У “Повісті минулих літ” згадується про мед та віск, якими торгувала Київська Русь.

Виробництво меду й інших продуктів бджільництва вважається досить прибутковим, оскільки попит на мед та продукти з ним у розвинених країнах перевищують пропозиції.

Світове виробництво меду становить 1,5 млн. т на рік, і на частку України припадає біля 5%. З 2008 р. Україна займає перше місце з виробництва меду серед країн Європи (з валовим збором до 75 тис. тонн) і четверте після таких світових лідерів, як Китай (367 тис. тонн), Туреччина (81,4 тис. тонн) і Аргентина (81 тис. тонн). У 2012 р. Україна виробила 70 тис. т меду, що дозволило їй увійти до п'ятірки найбільших виробників цієї продукції в світі (третє місце після Китаю й Туреччини). Споживання меду в Україні 1,2 кг на рік, що є одним з найвищих показників у світі. Серед лідерів є також Австралія (1,6 кг на рік), Греція (1,4) та Німеччина (1,1 кг) [2, 3].

До основних країн експортерів меду відносяться: Китай, який експортує в середньому 75 тис. т меду в рік, Аргентина – 60 тис. т в рік та Мексика – 30 тис. т в рік. Але найбільшим попитом у світі користується мед з Аргентини, завдяки його високої якості та помірної ціни [2].

Для України мед є одним з перспективних товарів продажу. На світові майданчики Україна поставляє, в основному, мед з різнотрав'я та соняшниковий, тому що дані сорти найдешевші. Найціннішим вважається мед, зібраний бджолою з одного медоноса. Його називають монофлорним, або мономедом. В Україні мономед переважно отримують в місцях переважаючого певного медоноса або коли інші медоноси не цвітуть. Товарними партіями у нас в країні можна зібрати лише п'ять видів монофлорного меду (за спаданням обсягу) – соняшник, гречка, ріпак, липа, біла акація, а також поліфлорний мед.

Мед з українських лугов сьогодні є одним з кращих у світі. Його смако-ароматичні букети настільки різноманітні, як і неповторні. Це різновиди меду, зібрані з дикорослих медоносів, що мають дуже сильний аромат (південь України), мед із заповідних зон (Асканія-Нова, Стрілецький степ і т. ін.), травневий мед (наприклад, суміш акації з волошкою та ін.)

Особливо виділяють фахівці Харківську, Сумську і Полтавську області. Саме для цих регіонів характерною є екологічно чиста медова продукція але, серед лідерів виробників меду у 2012 р стали Донецька, Миколаївська та Житомирська області.

У табл. 1 наведено динаміку експорту меду Україною за 2002-2012 рр.

За 11 років кількість експорту меду збільшилась на 10,0 тис. т. За приведеними роками були різні коливання: можливо виділити експорт 2006 р. – 6,6 тис. т, що майже в 2 рази було більш, ніж в попередні роки, далі спад,

який відбувся у 2007-2008 рр. – також у 2 рази та різке зростання – 2009 р. Експорт меду у 2011 та 2012 рр. також мав тенденцію до суттєвого зростання.

Таблиця 1

Динаміка експорту Україною меду за 2002-2012 рр.(тис. кг)

Основні групи країн експортерів	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Всього	3374	3188	4642	3814	6561	3516	3264	7363	7048	9874	13338
Країни Європи	2537	647	2769	3465	5537	2879	2696	4984	2451	5761	9214
Країни СНД	0	5	28	28	10	17	399	1734	4152	3656	2586
Країни Америки	832	2535	1554	300	936	470	73	395	324	239	1022
Країни Азії	5	0	292	22	79	150	96	249	95	217	516

Враховуючи приведену динаміку, за структурою продажу меду Україною за країнами, табл. 3, можливо виділити такі часові періоди:

- 2002-2004 рр. – основні країни – експортери – Польща та США;
- 2005 р. – основні країни – експортери – Польща, США та Німеччина;
- 2006-2007рр. – основні країни – експортери – Польща, США, Німеччина та Чехія;
- 2008-2012рр. – основні країни – експортери – Польща, Німеччина та Росія.

Таблиця 2

Абсолютна зміна кількості експорту меду Україною у групи країн за 2002-2012 рр., тис. т до попереднього року

Основні країни-експортери	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Всього	-0,2	1,4	-0,8	2,7	-3,0	-0,3	4,1	-0,3	2,8	3,5
Країни Європи	-1,9	2,1	0,7	2,1	-2,7	-0,2	2,3	-2,5	3,3	3,5
Країни СНД						0,4	1,3	2,4	-0,5	-1,1
Країни Америки	1,7	-1,0	-1,2	0,6	-0,4	-0,4	0,3	-0,1	-0,1	0,8
Країни Азії		0,3	-0,3	-	0,1	-0,1	0,2	-0,1	0,1	0,3

В табл. 3 приведено структуру продажу меду за країнами.

За розглянутий проміжок часу Польща завжди входила до основних країн експортерів меду, однак, у 2003 та 2010 рр. питома вага експорту меду в цю країну була значно менш, відповідно 4 та 6%, більш того, питома вага експорту меду в цю країну значно коливалось за роками, що є негативним щодо надійності партнерства.

Таблиця 3

Динаміка географічної структури експорту Україною меду
за 2002-2012 рр.(розраховано за кількістю продажу, у %)

Основні країни-експортери	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Білорусь							3,0	2,6	7,0	2,2	2,2
Російська федерація							9,3	21,0	51,9	34,7	17,2
Німеччина	0,6	1,8	0,4	10,3	27,5	42,3	21,6	26,3	23,8	38,9	43,4
Польща	60,2	4,2	34,5	59,4	32,4	16,4	31,1	28,9	6,2	9,4	16,6
Словаччина	0,6	5,8	6,0	4,6	5,0	3,1	5,3	0,5	2,4	4,4	6,1
Чехія	4,0	2,7	5,0	2,6	9,8	8,7	5,9	4,3	2,3	3,1	0,7
Австрія											1,6
США	24,7	79,5	33,4	7,8	13,9	12,8	2,2	5,3	4,6	2,4	7,7
Туреччина			5,1	0,5	1,2	4,3	2,9	3,4	1,3	2,1	3,9

Навпаки, до більш надійного партнера можливо віднести Німеччину, з 2005 р. питома вага експорту в цю країну перевищила 10%, мала тенденцію до зростання, в 2007 р. питома вага експорту меду перевищила 40%. Однак, світова криза сприяла зниженню експорту меду в цю країну. За 2009-2010 рр. питома вага експорту меду не перевищувала 26%. У 2011, 2012 рр. питома вага експорту меду в Німеччину повертається на рівень 40% від загальному продажу України.

Саме в кризовий період до країн що купують мед приєдналась Росія. Так в тяжкий для Європи період Росія допомогла експорту України. Найбільший продаж відбувся у 2010 р. – 52%, але у 2011 та 2012 рр. питома вага експорту меду у Росію значно скоротилась (до 17% у 2012р.).

Цікавим партнером у купівлі меду з України є США. Найбільший продаж меду у цю країну був у 2003 та 2004 рр. – 80 та 33% відповідно. У 2008 р. експорт меду в цю країну значно скоротився до 2% від загального експорту меду України, але у 2012 р. він сягає майже 8%.

В 2006 та 2007 рр. до країн основних експортерів меду з України приєдналась Чехія, питома вага продажу в цю країну була на межі 10%. Однак, майже всі інші роки показують продаж меду в цю країну на межі 4-5%, ще більш скорочення у 2010-2011 рр. і в 2012 р. – всього 0,7%.

До постійних партнерів в купівлі меду також треба віднести Словаччину. Питома вага продажу меду в цю країну у більшості років була від 5 до 6%.

Що до Туреччини та Білорусі, продаж меду в ці країни є постійним, з коливанням питомої ваги експорту за роками, у Туреччину від 1 до 4% (2012 р.), у Білорусь –3 до 2% (2012 р.), за виключенням окремих років.

У 2012 р. відбувся продаж меду у Австрію, однак питома вага продажу у цю країну незначна, про постійність ще казати неможливо.

Треба відмітити, що хоч ціни на мед коливались,але можливо виділити два періоди: до кризи і після неї, оскільки основні покупці меду – країни Європи. Середня ціна на мед за 2002-2007 рр. в цілому мала тенденцію до зниження з 1,65 дол. за кг до 1,51 дол. за кг. У 2008 р. ціна на мед зросла на 1 дол. за кг і залишалась на протязі 2008-2011 рр. на рівні 2,62 дол. за кг., у 2012 р. середня ціна на мед впала до 2,40 дол. за кг.

В табл. 4 та 5 приведено динаміку цін за групами країн та окремими країнами.

Таблиця 4

Динаміка середніх цін на експортний мед за 2002-2012 рр. за основними групами країнами-партнерів, дол. США за кг.

Середні ціни	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Всі перелічені країни	1,46	1,85	1,635	1,20	1,33	1,51	2,56	2,38	2,73	2,82	2,40
Не враховуючі Білорусь та Туреччину	1,46	1,85	1,718	1,27	1,414	1,572	2,49	2,34	2,68	2,73	2,35
За списком країн 2002р.	1,46	1,85	1,635	1,20	1,33	1,51	2,53	2,38	2,65	2,68	2,33
Роки	2002-2004			2005-2006			2008-2011				
Середня ціна за роками	1,65			1,27			2,62 (2,56 за списком країн 2002р.)				

Треба відмітити, що експорт меду у Білорусь відбувається за найбільшими цінами – 3-4 дол. за кг. Найнижчі ціни за мед сплачує Туреччина – 1-2 дол. за кг.

Таблиця 5

Динаміка цін на експортний мед за 2002-2012 рр. за основними країнами-партнерами, дол. США за кг.

Основні країни-експортери	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	В середньому
Білорусь							3,99	3,33	3,90	4,12	3,04	3,68
Російська федерація							2,25	2,16	2,81	2,94	2,06	2,44
Німеччина	1,93	1,88	2,32	1,35	1,42	1,69	2,51	2,52	2,71	2,75	2,44	2,14
Польща	1,13	1,80	1,46	1,33	1,38	1,67	2,53	2,22	2,89	2,66	2,23	1,94
Словаччина	1,33	1,92	1,65	1,15	1,43	1,36	2,56	2,00	2,38	2,21	1,98	1,82
Чехія	1,32	1,86	1,59	1,15	1,39	1,57	2,25	2,42	2,40	2,78	2,35	1,92
Австрія											2,78	2,78
США	1,57	1,80	1,57	1,37	1,45	1,57	2,81	2,73	2,88	3,02	2,64	2,13
Туреччина			1,22	0,85	0,90	1,20	1,59	1,67	1,88	2,08	2,05	1,49

Найбільший партнер – Німеччина сплачує постійно на рівні 2-2,5 дол. за кг.

Треба відмітити, що ціни на мед в Америку не більш ніж Європейські країни, хоч відстань значно більш.

В цілому продаж меду для нашої країни є вигідною справою. Однак, треба відмітити, якщо у 2012 р. експорт меду для нашої країни складає всього – 0,05% від усієї суми експорту товарами, то в торгівлі з Європою – 0,1%.

У зв'язку з лікувальною дією меду важлива значність його екологічної чистоти. Завдяки зусиллям зацікавлених сторін ринку меду сформувався світовий “фронт” боротьби за чистоту продуктів бджільництва. Найбільш активні його учасники – міжнародні організації.

З 1989 р. працює Європейська федерація фасувальників і дистриб'юторів меду. Вона координує інтереси медяного бізнесу Європи, одержує достовірну інформацію про мед, підтримує вільну міжнародну торгівлю, “запобігає будь-яким спробам дискримінації імпортного меду стосовно меду, виробленому в ЄС”.

У федерацію входять індивідуальні компанії і їхні асоціації, що займаються імпортом, переробкою й оптовою торгівлею медом в країнах ЄС-це компанії країн – Австрії, Англії, Бельгії, Угорщині, Німеччині, Голландії, Греції, Іспанії, Італії, Словаччині, Словенії, Фінляндії, Франції, Швейцарії.

На компанії цих країн доводиться близько 80% купівлі меду країнами ЄС. Основні вимоги це якість меду. Наявність у ньому антибіотиків вважається незаконної й неприпустимим: країни, що бажають поставляти мед у ЄС, повинні надавати Єврокомісії гарантії того, що вони будуть проводити

моніторинг залишків шкідливих речовин у їхній продукції відповідно до директиви 96/23/ЄС. Список країн, яким дозволений експорт меду в ЄС, періодично переглядається, і з нього виключають порушників перерахованих вимог. Наприкінці 2005 р. об'єктом цих санкцій стала Бразилія, що вчасно не представила Єврокомісії план моніторингу якості свого меду.

Міжнародна комісія з меду існує з 1990 р. Спочатку вона розробляла нові методики аналізів і міжнародних стандартів меду. Результати проробленої роботи були узагальнені в “Гармонізованих методиках Європейської комісії з меду” і опубліковані в 1997 р. На цій базі надалі створили нові стандарти Харчового кодексу, а також Директиву ЄС по меду, що вступив у силу в 2001 р.

В 2001 р. при МКМ сформували п'ять робітників груп, що мають наступні напрямки досліджень і розробок:

- група, що займається стандартами Харчового кодексу і ЄС для меду;
- група, що визначає органолептичні, пильцеві й фізико-хімічні характеристики монофлерних європейських медів;
- група, що готує методики для характеристик меду;
- група, що готує стандарти супутніх продуктів бджільництва;
- група, пов'язана з визначенням залишків шкідливих речовин у продуктах бджільництва.

У 2004 р. була створена Міжнародна асоціація фасувальників меду. У цю асоціацію входять компанії з країн Європи, Азії, Америки й Австралії. Основна задача цієї асоціації – “домагатися, щоб вироблений бджолярами мед був чистим, нефальсифікованим, вільним від залишків антибіотиків і інших речовин продуктом, якість якого відповідало б законним вимогам країни-імпортера”.

У 2011 р. ЄС ввів нові стандарти для меду щодо знаходження в ньому гено-модифікованих продуктів: виробники меду повинні були виключити можливість питання бджіл пилкою гено-модифікованих рослин.

Мед є одним з тих українських продуктів, що має дозвіл до продажу у країні Європейського Союзу, але треба відмітити що мед з нашої країни, який продавався у країні Європи, декілька разів було арештовано з причини знаходження в ньому залишків хімічних речовин.

Використані джерела

1. Вікіпедія [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// wikipedia](http://wikipedia).
2. [Електронний ресурс]. – www.souz-inform.com.ua.
3. [Електронний ресурс]. - www.unian.net
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Статистичний збірник “Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2012 р.”
6. Дані Державної служби статистики (табл.45)

Анотація

У статті аналізується динаміка зовнішнього ринку меду України, регулювання його з боку ЄС та світової спільноти.

Ключові слова: мед, ринок меду, регулювання ринку.

Аннотация

В статье анализируется динамика внешнего рынка меда Украины, регулирование его со стороны ЕС и мирового сообщества.

Ключевые слова: мед, рынок меда, регулирование рынка.

Summary

The article is analyzed the dynamics of the honey market, market regulation by the EC and the international community.

Keywords: honey, honey market, market regulation.

